

CUMHURİYET DÖNEMİNDE PALU VE ÇEVRESİNDE MADENCİLİK FAALİYETLERİ VE FERRO-KROM İŞLETMESİ

*Mining Activities In Palu And Around In The Republic Period And
Ferro-Chromium Factory*

Dr. Özkan DEMİR*

Özet

Bakır, krom ve kurşun gibiyer altı kaynaklarının Elazığ'da oldukça fazla bulunması, bu alanlarda fabrikaların açılmasını sağlamış; maden üretimi sayesinde hem bölge ekonomisine hem ülke ekonomisine büyük kazanımlar ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nden beri Palu ilçesi ve çevresinde varlığı bilinen krom ve bakır yatakları da Türkiye madenciliğinin gelişmesine katkı sunmuş ve madencilik, Palu ilçesinin sosyo-ekonomik gelişmesinde önemli bir alan olmuştur.

1935 yılında kurulan Etibank, Türkiye madenciliğinin gelişmesinde en yetkili kurum olarak üretim ve işletme çalışmalarına ağırlık vermiş, Türkiye'nin hemen her bölgesinde maden tesisleri kurmuştur. Bunlardan biri de 1972 yılında inşaatına başlanan, 1977 yılında da üretime geçen Elazığ Ferro-Krom İşletmesi'dir. Yılda elli bin ton krom üretimi hedefiyle işletmeye açılan fabrika, Türkiye'nin iki ferro-krom fabrikasından biri olmuştur. Ferro-Krom İşletmesi, beş yüzden fazla personel çalıştırarak bölgedeki işsizlere iş imkanı sunmuş; ihracat yapılarak, ülkeye döviz girdisi sağlanmıştır.

Bu çalışmada, Palu ve çevresinin hem bölge hem ülke madenciliğine katkıları ortaya çıkarılarak ekonomik ve sosyal anlamdaki yansımaları incelenecektir.

Anahtar kelimeler; Palu, Madencilik, Ferro-krom, Etibank

Abstract

The presence of underground sources such as copper, chromium and lead in Elazığ has enabled factories to be opened in these areas; thanks to the mining production, big gains have emerged in both the regional economy and the national economy. Since the Ottoman Empire, the presence of chromium and copper deposits in Palu county and its surroundings have also contributed to the development of Turkish mining and has been an important area in the socio-economic development of Palu province.

Founded in 1935, Etibank, as the most authoritative institution in the development of Turkish mining, has focused on production and operations, has established mining facilities in almost every region of Turkey. One of them was Elazığ Ferro-Chromium Factory, which was built in 1972 and started be produced in 1977. The factory, which was opened to operate with the aim of producing fifty thousand tons of chromium per year, became one of the two ferro-chromium plants in Turkey. The Ferro-Chromium Factory has provided job opportunities to the unemployed in the region by employing more than five hundred employees; exports were made and foreign currency inflow was provided to the country.

*Selçuk Üniversitesi Silifke-Taşucu Meslek Yüksekokulu, ozkandemir@selcuk.edu.tr

In this study, the contribution of Palu and its environs to regional and national mining will be revealed and the economic and social implications will be examined.

Keywords; Palu, Mining, Ferro-chromium, Etibank...

Giriş

Elazığ ili yer altı ve yer üstü zenginlikleriyle Türkiye’de önemli konuma sahip şehirlerden biridir. Elazığ’ı diğer şehirlerden ayıran özelliklerin başında, üç tarafının sularla çevrili olması (Fırat Nehri, Hazar Gölü, Keban Barajı gölü gibi), tarihi zenginlikleri (Harput, Palu gibi) ve maden yataklarının (bakır, krom, kurşun gibi) bolca bulunması gelmektedir. Bu hususta Palu ilçesi de tarihi süreç içerisinde birçok uygarlığın uğrak noktası olmuştur.

İlkçağda uzun bir süre Urartu egemenliğinde olan Palu, Ortaçağda Halife Hz. Ömer’in komutanlarından Ayvaz bin Amel tarafından Arap egemenliğine alınmış, zamanla Bizans ve Selçuklu egemenliğine geçmiştir. Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı topraklarına dahil olan Palu, Diyarbakır Eyaleti’nin oluşmasıyla Ergani sancağına bağlı bir kaza durumunda idare edilmiştir. Palu, Cumhuriyet döneminde de Elazığ’a bağlı ilçe merkezi olarak yönetilmeye başlanmıştır (Tuğlacı, 1985: 261). 31 Ocak 1936 tarih ve 11944 numaralı kararname ile Elazığ vilayetine bağlı Palu kazasının merkezi, bulunduğu yerden kaldırılarak Kovancılar köyüne nakledilmiştir. Ancak 1987’de Kovancılar’ın ayrı bir ilçe haline gelmesiyle, Palu’nun merkezi tekrar eski yerine taşınmıştır.

Osmanlı Devleti Zamanında Palu ve Çevresinde Madencilik Faaliyetleri

Osmanlı Devleti zamanında Ergani sancağına bağlı olarak yönetilen Palu kazasında Hoşin madeni bölgesinde bakır yatakları önem arz etmiştir. Sadece bakırın elde edildiği Hoşin madeninde XIX. yüzyılın sonlarına kadar çalışmalar devam etmiştir. Ayrıca Palu ve Lice kazaları arasındaki Felek köyü civarında da bakır madeninin varlığı bilinmektedir (Tızlak, 1996, 712). Bunların dışında Palu’da Perçin ve Perçeman bölgelerinde de gümüş üretimi yapılmış, 1900’lere kadar üretim devam ettirilmiştir (Tızlak, 2013: 353). Palu bölgesinden Ergani bakır madeni ile Keban’daki kurşun madenlerine kömür temin edilerek bakır ve kurşunun eritme işlemleri yapılmıştır (Tızlak, 1997: s. 173).

Palu’nun bağlı olduğu Ergani sancağında ise (Maden ilçesi) bakır yataklarının bolca bulunması sebebiyle Osmanlı Devleti tarafından bakır madenin emaneten idaresine 1850 senesinde başlanmıştır. Yatağın üzerindeki toprak tabakasından cevher tabakalarına girilmiş ve bu şekilde çıkarılan cevher Dicle nehri kenarında bir kalhanede izabe yoluyla işlenmiş, kara bakır üretilmiştir (Ergani Bakır Yatağının Tanıtımı, 1974: 163). Ancak patlayıcı madde temini ve ulaşım zorluklardan dolayı üretim arttırılamamıştır (Etibank Bülteni, 1977: 18). Ergani’de üretilen bakırlar 1867 yılında yapımına başlanan şose yollar sayesinde 1880 yılına kadar İstanbul’a gönderilmiş, 1882 yılından itibaren serbest

piyasaya ham bakır satışı başlatılmıştır (Ergene, 1995: 61). Ergani bakır madeninin 1892-1911 yıllarında senelik üretimi 474 ile 1500 ton arasında değişmiştir (MTA Dergisi, 1945: 267).

XIX. yüzyılın sonlarına doğru 1873 yılında Palu kazasının Hoşin nahiyesindeki bakır madeni yataklarının işletilmesi için yabancılara doksan dokuz seneliğine imtiyaz verildiğini arşiv vesikalarından görebiliyoruz (BOA, BEO 4172/312837). Ancak bir süre sonra bu imtiyaz 1889'da feshedilmiş ve yeniden ihale açılmasına karar verilerek son kez 1913'te ihale edilmiştir. Cumhuriyet dönemine kadar madencilik çalışmalarının pek yoğun olmadığı Palu bölgesinde, Cumhuriyet yönetimiyle beraber yeni adımlar atılmıştır.

Cumhuriyet Döneminde Palu ve Çevresinde Madencilik Faaliyetleri

Cumhuriyet yönetimiyle beraber ulusal ekonomiyi oluşturmak için birçok alanda yapıldığı gibi madencilik alanında da bazı şirketler Türkiye tarafından satın alınmaya çalışılmış, 1930'lu yıllarda bu durum oldukça hızlı bir şekilde yapılmıştır. Türkiye'nin ağır sanayi hamlesine geçmesi için 1934'te devreye konan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nda maden sektörüne ayrı bir önem verilmiş, yatırımların 1/3'ü maden grubuna ayrılmıştır¹. Ayrıca 1935'te 2804 sayılı kanunla kurulan Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü ve 2805 sayılı kanunla kurulan Etibank'a, devlet adına maden çıkarma ve işleme görevi verilerek ülke madenciliğinin daha da ilerilere gitmesi için çalışmalar yapılmıştır.

Jeolog Adolf Helke'nin 1938'de kaleme aldığı "*Elazığ vilâyetindeki krom cevheri yatakları*" adlı makalede Palu ile Ergani Madeni ilçelerinin merkezleri arasında kalan bölgede krom cevheri yataklarının mevcut olduğuna değinilmiş, Genefik-Yarımca bölgesinde bolca rastlandığı ifade edilmiştir. Ayrıca Palu'nun Vişin, Bağın, Mahman köylerinde de krom yataklarının kayda değer olduğu belirtilmiştir (Helke, 1938; s. 20-21). Cumhuriyet döneminde yapılan çalışmalar neticesinde Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü'nün Palu bölgesinde gösterdiği alanlarda küçük boyutlu bakır-kurşun-çinko rezervlerine rastlanmıştır. Palu Kedek'te bakır ve çinko, Karaçor'da kurşun ve çinko alanları tespit edildiği halde rezerv çıkarmaya yönelik çalışmaların olmadığı ifade edilmiştir².

MTA'nın Elazığ'da yaptığı diğer araştırmalarda Palu'da demir ve kömür madeninin bulunduğu ortaya çıkarılmıştır. Son Posta gazetesi yapılan çalışmalara yönelik "*Palu'da demir ve kömür madenleri bulundu*" başlığı altında okuyucularına bilgi vermiştir. Haberin ayrıntısında; "*Birkaç gün evvel buraya İktisat Bakanlığı maden araştırma şubesinden bir mühendis gelmiş, Palu ve havalisindeki maden araştırmaları için bir gezinti yapmıştır. Habab köyünde*

¹ Bu konuda ayrıntı için bkz. Afet İnan; *Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı 1933*, Ankara, 1972.

² Elazığ'ın güncel maden potansiyeli için Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü'nün 2010 yılında hazırladığı veriler dikkate alınmıştır. Konu hakkında ve diğer mineral kaynaklarının ayrıntısı için bkz. http://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgimerkezi/maden_potansiyel_2010/Elazig_Madenler.pdf (Erişim Tarihi: 10.07.2018)

maden kömürü olduğu meydana çıkmış ve yapılan fenni araştırma iyi bir servet kaynağı olduğunu tahakkuk ettirmiştir. Aynı zamanda cenubi köylerden Boban köyünde Ergani madeninin halen işletilen kömür madeninden daha zengin demir ve krom madeni ve gene cenup köylerinden Vişin köyünde de demir madenleri bulunduğu bildirilmiştir.” (Son Posta Gazetesi, 1937; s. 11) denerek çalışmaların devam edeceği açıklanmıştır. Ancak ilerleyen yıllarda Palu’da bu konuda ciddi bir ilerlemenin olmadığını görüyoruz.

Geçmişte Palu’ya bağlı Karabegan bucağının Bağın köyü Bağınkig mevki ile Vişin köyü Herpete bölgesindeki krom madeninin işletilmesi 45 yıllığına Etibank’a verilmiştir (Resmi Gazete, 1949; s. 16835). İşletilmesine izin verilen krom madeninden % 10 vergi alınması kabul edilmiş (BCA. 030.18.01.02 / 121.103.3) ve Etibank adına ihale edilen işletme imtiyazına ait tutanak ve sözleşme tasarıları 26 Mayıs 1950’de Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından onaylanmıştır (BCA. 030.18.01.02 / 122.45.20). 1970 yılında ise Palu bölgesindeki krom madeninin işletme imtiyazları Etibank Şark Kromları İşletmesi Müessesesi’ne devredilmiştir (BCA. 030.18.01.02 / 246.12.1).

Şark Kromları TAŞ, 18 Mayıs 1936’da 350 bin TL sermaye ile Etibank bünyesinde kurularak Guleman’da krom üretimi yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemden itibaren hem krom üretimi hem ihracatı yapılırken bir yandan da tesisat ve inşaat işlerinin bitirilmesine çalışılmıştır. İmtiyazı Etibank’ta olan Guleman’daki krom madeni 27 Ocak 1937 tarihinde Şark Kromları İşletmesi TAŞ’a devredilerek bu müessese tarafından üretime geçilmiştir (BCA. 030.18.01.02/71.7.15). 1950 yılına kadar Şark Kromları İşletmesi, Guleman, Kündikan, Bağın, Herpete ve Sori imtiyaz sahalarında yüzeye yakın cevherleri işlemiş; ancak zamanla yüzeydeki rezervlerin bitmesi üzerine yeraltı işletmeciliğine geçilmiştir. Ekonomik kazanç bakımından üretim ağırlıklı olarak Sori ve Kefdağı imtiyaz sahalarında yapılmıştır (Yıldırım ve Çakmak, 1977; 6).

Palu’nun komşu ilçelerinden olan Maden’de ise bakır cevherinin zenginliği Etibank’ın dikkatinden kaçmamış ve yapılan inşaat çalışmalarının ardından 23 Mart 1939’da Ergani Bakır İşletmesi’nde ilk bakır üretilmiştir. Zamanla Türkiye’nin en çok gelir getirecek işletmeleri arasında yer alan Ergani Bakır İşletmesi’nde her geçen zamanda işçi ve memur sayısı da artmıştır. Bu ise Maden ilçesinin sosyo-ekonomik gelişmesine yansımıştır. Kaloriferli lojmanlar, tenis kortları ve sinema gibi sosyal olanakların yanında, Maden’de ikamet eden işçilerin esnaf ile olan alışverişi ekonomik canlılığı ortaya çıkarmıştır. Resmi kayıtlara göre Maden nüfusunun en yoğun olduğu dönemlerde aynı zamanda Ergani Bakır İşletmesi’nde çalışan işçi ve memur sayısında da en yüksek rakamın olduğu görülmüştür³. 1982 yılında Ergani Bakır İşletmesi’nde çalış-

³ 1965 nüfus sayımına göre Maden ilçesinin nüfusu 10166 kişi, bakır işletmesinde çalışan kişi sayısı ise 1967 yılında 2282’dir. Fakat ilçe nüfusun artmasıyla işletme çalışanlarının da arttığı görülmüştür. Örneğin 1970 yılında Maden nüfusu 15516 kişi, bakır işletmesinde çalışan kişi sayısı 2704 iken, 1975 nüfus sayımında Maden nüfusu 15151 kişi, bakır işletmesinde çalışan kişi

maya başlayan Maden İlçesi nüfusuna kayıtlı 1957 doğumlu Sebahattin Arslan, geçici işçilerle beraber kadrolu işçi ve memur sayısının 3000'ü geçtiğini, aynı zamanda yolcu ve yük taşımacılığı (nakliye) ile hamalcılık gibi sektörlerin oldukça rağbet gördüğünü ifade etmiştir. Ayrıca çalışan işçilerin ailelerinin de faydalandığı sinemalarda film izlendiğini, çalışan işçinin gösterdiği performansa göre ek ikramiye verildiğini belirtmiştir (K1).

1970 yılında MTA uzmanı Atilla Aykulu tarafından hazırlanan raporda Palu'nun Tarhanaköy ile Arıcak'ın Ropin, Karabegan ve Kedek köyleri civarında bakır cevherleşmesine rastlandığı belirtilmiştir. Ayrıca etütlerin Tarhanaköy civarında yapılmasında fayda olacağı ifade edilmiştir (Aykulu, 1970; 2-4).

Zamanla Şark Kromları İşletmesi'ndeki krom cevherinin üretim ve satış maliyetlerinin atması, düşük tenorlu cevherin de satış fiyatının düşmesi nedeniyle kromun hammadde olarak satışı yerine yarı mamul şeklinde ferro-krom üretilip satılması Etibank'ça daha uygun görülmüştür (Kısaparmak, 1975; 96). 1972 yılında 107 bin ton civarında yapılan toplam krom satışından 61 milyon 583 bin TL hasılat sağlanırken, 1973 yılında 116 bin ton civarındaki toplam satıştan 59 milyon TL gelir elde edilmiştir. Yani üretim ve satış miktarı artmasına rağmen satıştan elde edilen gelir düşmüştür (Yıldırım ve Çakmak, 1977; 9). Bu sebeple Elazığ'da bir ferro-krom fabrikasının kurulması için adımlar atılmaya başlanmıştır.

Ferro-Krom İşletmesi'nin Kuruluşu ve Palu ile Çevresine Kazandırdıkları

Keban Hidroelektrik Santrali'nin inşasına başlandığı dönemde, Elazığ'da yüksek karbonlu ferro-krom üretecek yılda 50 bin ton kapasiteli bir tesis kurulması kararlaştırılmıştır. Kurulacak olan tesisin hammaddesinin ise Şark Kromları İşletmesi'nden çıkarılan konsantre kromitten sağlanması düşünülmüştür (Ulutan; 1987; 227). Proje maliyeti 211,6 milyon Türk Lirası olarak hesaplanmış ve dış finansmanın bir kısmının Japonya'dan kredi şeklinde sağlanması konusunda uzlaşma sağlanmıştır. Yıllık % 6 faiz ve 12 yılda geri ödenmesi koşuluyla 18 Mart 1972 tarihinde Etibank ile Japon Mitsubishi Corporation şirketiyle sözleşme imzalanmıştır. Bu anlaşma üzerine hazırlanan kararname ise 2 Haziran 1973 tarihinde dönemin cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından onaylanmıştır (BCA. 030.18.01.02 / 300.48.12).

Ferro-krom üretim tesisinin bulunduğu müessese merkezi Elazığ-Bingöl karayolu üzerinde olup, Elazığ il merkezine 55 km. uzaklıktadır. Palu'nun Yarımca köyünde 1972 yılında Japon teknolojisi ile kurulmaya başlanan Elazığ Ferro-Krom İşletmesi, Türkiye'nin yüksek karbonlu ferro-krom üreten tek fabrikası olarak yılda 50 bin ton kapasite ile 1977 yılında üretime başlamıştır. A

Tesisi olarak bilinen alanda iki adet açık tip 17 KVA gücünde direnç fırını çalışmıştır (Etibank Faaliyet Raporu, 1995; 33).

Yılda 50 bin ton üretim kapasitesiyle inşa edilen Elazığ Ferro-Krom Fabrikası'nda ilk yıl 10 bin 200 ton, 1978'de de 28 bin 400 ton ferro-krom üretimi gerçekleşmiştir. Bu dönemde fabrikada çalışan 422 işçinin yanında 89 teknik eleman da görev almıştır (Ulutan, 1987; 254). Ferro-Krom İşletmesi'nin faaliyete geçmesiyle, hammadde ihtiyacını karşılayan Şark Kromları İşletmesi'nin yurtdışına yaptığı krom satışları azaltılmıştır.

Elazığ Ferro-Krom İşletmesi, 4 Haziran 1982'de Şark Kromları İşletmesi'ne bağlı bir müesseseye dönüştürülerek üretim çalışmalarına devam etmiştir. Bu fabrikanın ferro-krom üretimi ve satışları ile çalışan personele ait bazı yıllara göre dağılımı şöyledir (Ulutan, 1987; 303);

Yıllar	Üretim (Bin ton)	İhracat (Bin Ton)	Gelir (Milyon Dolar)	Toplam Personel
1979	23,7	25,5	16,3	539
1980	24,1	22,8	14,8	586
1981	30,7	23,9	13,0	563
1982	29,5	22,1	12,0	548
1983	22,2	27,4	12,8	553
1984	38,9	46,6	22,9	572

1987 yılına kadar yılda 50 bin ton kapasite ile çalışan fabrikanın 1987 sonunda üretim kapasitesinin yılda 150 bin tona yükseltilmesi düşünülmüştür (DPT Raporu, 1988; 164). Kapasite artışındaki etken ise yeni yatırımlara girildiği içindir. Ancak 100 bin ton kapasiteli B Tesisi olarak bilinen yeni üretim tesisindeki çalışmalar 1989 yılında tamamlanabilmiştir. B Tesisinde iki adet kapalı tip 30 KVA gücünde fırınlar faaliyet göstermiştir (Etibank Faaliyet Raporu, 1995; 33). Bu tesis Finlandiya'da Outokumpu firmasına sipariş edilen makinelerin montajıyla inşa edilmiştir. Bu sayede fabrikanın yıllık üretim kapasitesi de arttırılmıştır (Ulutan, 1987; 280). Ferro-Krom İşletmesi'nin kuruluşundan itibaren bu fabrikada çalışan, emekli olana kadar da burada çalışmaya devam eden 1958 doğumlu Şerif Ceylan, Şark Kromları İşletmesi'nde çalıştığı dönemde 1989'da Finlandiya'ya eğitim almak için gönderildiklerini ve bu sayede yeni kurulan tesisatlara sorumlu tekniker olarak getirildiğini ifade etmiştir. Dönemin son teknolojisi ile inşa edilen Ferro-Krom İşletmesi'ne krom hammaddesinin Palu Bağın, Guleman Sori ve Kef bölgesinden geldiğini söyleyen Ceylan, bu şekilde üretim masraflarının nakliye sonucunda arttığını ve ferro-krom pazarlama sıkıntısının yaşandığını belirtmiştir (K2).

1988 yılına kadar Palu ilçe sınırları içinde faaliyet gösteren Ferro-Krom İşletmesi, Kovancılar'ın 19 Haziran 1987 tarih ve 3392 sayılı kanunla ilçeye dönüşmesiyle, bu ilçeye bağlı Yarımca beldesinde üretim faaliyetlerine devam etmiştir.

Ferro-Krom İşletmesi'nde çalışan ve 2004'te emekli olan 1966 doğumlu İsmail Tekavut ise Sori bölgesinden düşük oranlı % 33 tenorlu kromun Kef bölgesine getirilerek konsantre şeklinde zenginleştirildiğini ve bu şekilde konsantrenin Ferro-Krom İşletmesi'nde yüksek karbonlu hale getirilerek ferro-krom üretildiğini belirtmiştir. Fırın bölümünde de çalışan İsmail Tekavut, yüksek karbonlu ferro-krom üretmek için kromun içerisine oranına göre kok kömürü, boksit ve kuvarsit karıştırılarak 2 tonluk karışımın fırınlara verildiğini bu şekilde üretimin gerçekleştiğini açıklamıştır. Ferro-Krom İşletmesi'nde 1990'lı yıllarda üç vardiya üzerinden işçi ve memurlar ile beraber 1500 civarında çalışan olduğunu ifade etmiştir (K3). Ancak 2004 yılında Ferro-Krom Fabrikası'nın özelleştirilmesi sırasında işçi sayısının 448 kişi olduğu belirtilmiştir (K2).

Ferro-Krom İşletmesi'nin bölgeye etkileri arasında ise eğitim-öğretim hizmetlerine katkı sunduğunu ve Etibank tarafından işletme sınırları içerisinde inşa edilen bir ilkokulun bölgede yaşayanlara hizmet verdiğini⁴, civar köylerde yaşayanların servisler ile işe getirildiğini ancak fabrikanın çalışma sürecinde bölgesine hava kirliliğine sebep olduğunu (K3) söyleyebiliriz. Ayrıca çalışanlara lojman imkanının sunulduğunu ve odun-kömür yardımıyla bulunulduğunu, kantin, hamam gibi sosyal olanakların yer aldığını ekleyebiliriz (K2). Bunların yanında hem Ergani Bakır İşletmesi hem de Ferro-Krom İşletmesi'nde çalışan Sebahattin Arslan, Ergani Bakır İşletmesi'nin sosyal imkanlarının daha fazla olduğunu söylemiştir (K1). Ferro-Krom İşletmesi'nin kurulmasıyla Palu'nun köyü olan Kovancılar'ın hem ilçe haline geldiğini hem de Yarımca'nın belde haline geldiğini gözden kaçırmamak gerekir. Yarımca ve Kovancılar bölgesindeki esnafın fabrika sayesinde işlerinin artmasını da ekonomik etki bakımından değerlendirebiliriz (K2).

Sonuç

Genelde Elazığ, özelde ise Palu ve çevresindeki yer altı kaynaklarının ortaya çıkarılıp işlenmesi bölgenin sosyo-ekonomik gelişimine katkı sağlamıştır. Maden işletmelerinde çalışan personelin başta civar bölgelerde yaşayan kişiler olması yörenin işsizliğin bir nebze de olsa çözüm olmuştur. İşletme bölgelerindeki nüfusun artması ve bu sayede ekonomik canlılığın meydana gelmesi esnafın da yüzünü güldürmüştür. Şark Kromları İşletmesi'nin yer aldığı Guleman, Ergani Bakır İşletmesi'nin yer aldığı Maden ve Ferro-Krom İşlet-

⁴ Türkiye'de 1997 yılında sekiz yıllık zorunlu temel eğitime geçişle beraber eğitim seferberliğine katkı sağlamak için Etibank'a da görev verilmiştir. Bu doğrultuda 1997 yılında inşasına başlanan Elazığ'ın Kovancılar ilçesindeki 12 derslikli Eti Holding AŞ İlköğretim Okulu için Etibank tarafından Elazığ İl Özel İdare Müdürlüğü'ne 75 milyar TL kaynak aktarılmıştır (Etibank 1997-1998 Faaliyet Raporu, 1998; 58).

mesi'nin yer aldığı Kovancılar bölgesi esnaflarının işlerinin en yoğun olduğu zamanlar fabrikaların üretim yaptığı dönemler olmuştur. Fakat bu tesislerin zamanla özelleştirilmesi yöredeki canlılığı da ortadan kaldırmıştır.

1998 yılında Etibank'ın yapısının değiştirilerek anonim şirket haline dönüştürülmesiyle, Etibank'a bağlı maden müesseselerinin yapısında da değişikliklere gidilmiştir. Bu sebeple Şark Kromları Ferro-Krom İşletmesi, Eti Krom Anonim Şirketi'ne dönüştürülmüştür. 2004 yılına kadar Eti Krom A.Ş. tarafından işletilen Ferro-Krom İşletmesi, Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK) tarafından 14 Eylül 2004'te 2004/52 sayılı kararla 56 milyon 50 bin dolar bedel karşılığında Yıldırım Holding A.Ş.'ye devredilmiştir. Fabrika, Eti Krom A.Ş. adıyla günümüzde çalışmasını sürdürmektedir. Fabrikanın ürettiği ferro-kromlar ise doğrudan holding tarafından pazarlanarak, özelleştirmeden önceki pazarlama sıkıntısı giderilmiştir.

KAYNAKÇA

BCA. 030.18.01.02 / 121.103.3

BCA. 030.18.01.02 / 122.45.20

BCA. 030.18.01.02 / 246.12.1

BCA. 030.18.01.02 / 300.48.12

BCA. 030.18.01.02 / 71.7.15

BOA, BEO 4172 / 312837

Resmi Gazete, 7 Eylül 1949, Sayı: 7300.

Son Posta Gazetesi (1937); "Palu'da demir ve kömür madenleri bulundu", 29 Haziran 1937, s. 11.

"Ergani Bakır İşletmesi Müessesesi", *Etibank Bülteni*, S. 6, Ankara, 1977, s. 17-21.

"Ergani Bakır Yatağının ve İşletme Tesislerinin Tanıtımı", *Madencilik*, S. 13/2, Ankara, 1974, s. 163-178.

"Saltanatın Son ve Cumhuriyetin İlk 22 Yılı İçinde Türk Madenciliği", *MTA Enstitüsü Dergisi*, S. 34, Ankara, 1945, s. 246-286.

AYKULU, Atilla (1970); *Elazığ Palu Ropin Köyü Bakır Sahası Geçici MTA Raporu*.

DPT Müsteşarlığı (1988); *Madencilik Ana Planı Özel İhtisas Komisyonu Demir Dışı Metal Madenleri Çalışma Grubu Raporu*, Ankara.

ERGENE, Lütfi (1995); *Geçmişten Günümüze Bakır Maden*, Maden.

Etibank 1995 Faaliyet Raporu, Ankara.

Etibank 1997-1998 Faaliyet Raporu, Ankara.

HELKE, Adolf (1938); "Elazığ Vilâyetindeki Krom Cevheri Yatakları", *MTA Enstitüsü Dergisi*, S. 12 Ankara, s. 20-27.

İNAN, Afet (1972); *Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı 1933*, Ankara.

KISAPARMAK, Necip Güngör (1975); *Bütün Yönleriyle Bakır Maden İlçesi*, Ankara.

TIZLAK, Fahrettin (1996); "XIX. Yüzyılın Ortalarında Osmanlı Maden Yatakları", *Belleten*, Sayı: 229, s. 703-718.

TIZLAK, Fahrettin (1997); *Osmanlı Döneminde Keban-Ergani Yöresinde Madencilik (1775–1850)*, Ankara.

TIZLAK, Fahrettin (2013); "XVIII. Yüzyıl Sonu İle XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Harput Çevresinde Madencilik Faaliyetleri", *Geçmişten Geleceğe Harput Sempozyumu Bildiriler (23-25 Mayıs 2013)*, Cilt: 1, Elazığ, s. 349-365.

TUĞLACI, Pars (1985); *Osmanlı Şehirleri*, İstanbul.

ULUTAN, Burhan (1987); *Etibank 1935-1985*, Ankara.

YILDIRIM, Mustafa ve ÇAKMAK, Handan (1977); "Etibank Şark Kromları İşletmesi Müessesesi", *Etibank Bülteni*, S. 7, Ankara, s. 6-10.

Kaynak Kişi 1 (K1); 1957 Maden doğumlu Sebahattin ARSLAN ile 5 Eylül 2018 tarihinde yapılan görüşme.

Kaynak Kişi 2 (K2); 1958 Maden doğumlu Şerif CEYLAN ile 19 Temmuz 2018 tarihinde yapılan görüşme.

Kaynak Kişi 3 (K3); 1966 Maden doğumlu İsmail TEKAVUT ile 16 Temmuz 2018 tarihinde yapılan görüşme.